

Goram dajejo novo razsežnost

Na gorskih poteh s slovenskimi slikarji

✍ in 📷 Marjan Bradeško

Gore so v nas. Kamorkoli se obrnemo, nas spremljajo. Kot podoba, kot navdih, kot hrepenenje. Ko se slovenski slikar postavi pred platno, se pri krajinskih podobah zares težko izogne goram – skoraj iz vsakega kotička Slovenije jih je mogoče uzreti, če že ne najvišjih, pa vsaj kakšno hribovje ... Tako je tudi silno težko opredeliti pojem planinskega slikarja, slikarja gorskih motivov. Veliko je takih v Sloveniji in njihova umetnost je nekaj posebnega. Danes smo vajeni predvsem planinskih fotografij, ob lepi sliki pa se kar nekako ne znamo ustaviti. A prav te slike odkrivajo neko dodatno razsežnost, ki je fotografija ne more dati – slikarji z barvami znajo ustvariti občutke, tisto duhovno sliko, ki je nad resničnostjo podob, ki je izven fizičnih občutenj kamenja, sten, ruševja, oblakov ...

Obiskali smo nekaj slikarjev, ki so jim gore del njihovega vsakdanjega življenja, ki vanje redno zahajajo ne le po navdih, pač pa

tudi iz športnega ali kakšnega drugega nagiba. Mnogim od njih slika ni edino sredstvo izražanja, nekateri gore tudi fotografirajo, ubesedijo v knjigah, člankih – tudi na straneh naše revije. Njihova razmišljanja (po abecednem vrstnem redu) objavljamo v nadaljevanju.

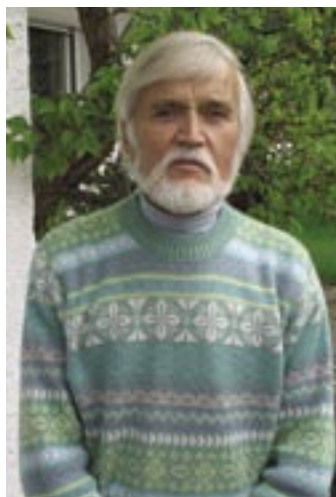
Goro preprosto gradim

Danijel (Danilo) Cedilnik – Den je alpinist, himalajec, slikar, učitelj likovnega pouka, tudi avtor dveh leposlovnih knjig. Ko vstopiš v atelje, takoj dobiš občutek – njegovi motivi so predvsem dramatične, hladne gore. Prevladujeta modra in bela barva, ki sta likovno izredno prečiščeni. »Več barv, rožni motivi, bi bili preprosto prebohotni,« pravi. Slike so morda malo žalostne in kot pravi sam, niso vedno simpatične. Marjan Raztresen je za eno takih slik hudomušno pripomnil, da je »ljudi ob njej vedno nekoliko zeblo v hrbet, ko je visela v dnevni

Danijel Cedilnik

Cene Griljc

Janez Medvešek

sobi.« Vendar pa so platna impresivna – bela, kar žareča, sinja, modra, skoraj črna ... kot da stojimo sredi vršacev, kot da se pred nami ravno lomi ledenik. Danilo Cedilnik – Den meni, da je v podzavesti vedno nekaj, kar na koncu pripelje do značilne podobe – tudi pri slikanju v sončnem dnevu »vedno nastane nevihta.«

Slika predvsem domišljajske gore (je bolj ateljejski človek), gleda, kje bi plezal, išče prehode – in tako preprosto »gradi« svojo goro – loti se je študiozno. Pogosto je slika čista likovna poenostavitev, že na meji abstrakcije. Vedno si najprej ustvari vtis, potem išče likovno rešitev. Pravi, da skozi veliko skiciranja svojo misel počasi materializiraš.

Le redko kaj naredi po posnetku (primer Ama Dablam), včasih naredi v naravi manjši akvarel (v Himalaji je težko z velikimi slikami), doma potem ustvari večjo sliko.

Pogost Denov motiv je tudi macesen, ker s trdnostjo in vztrajnostjo predstavlja še posebno simboliko – velikokrat je njegov viharnik »sestavljeno« iz več realnih dreves in nazadnje v njem z nekaj domišljije prepoznamo lovke, zmaje, pošasti – kot denimo v posušenem ruševju.

Poseben motiv pri Danijelu Cedilniku pa so strašila, tudi avtoportret je izdelal kot strašilo. »Zanimiva so zlasti pozimi, ker so takrat brez dela,« pripomni.

Med tehnikami uporablja akvarel, zlasti v Himalaji, ker je lažji za zunanje delo (v takih težavnih razmerah je prvi od Slovencev v

Himalaji ustvarjal Franc Novinc na odpravi na Everest, op. avtorja). Dela tudi grafike (ki so »nekoliko bolj obrtniško delo«) in precej v olju. Po naročilu ne dela. »Imam bolj samosvojo pot,« pripomni. Slika tudi po osem ur zdržema (sicer pa po nekaj ur na dan). »Moraš biti čisto zraven, če ne bo hitro nekaj narobe.«

Vedno pri roki svinčnik

Ko sem odhajal od **Ceneta Griljca**, slikarja, alpinista, gorskega reševalca, so se nad Kamnikom nekoliko dvignile megle, rdeče strehe so se zasvetile v mokroti in zeleneča pobočja gora v ozadju so plaho pokukala izpod deževnih oblakov. Jasnno mi je bilo, zakaj je pogled na Kamnik njegov najpogostejši motiv. Vsakič z drugega mesta, vsakič drugačen, vedno pa je za mestom kulisa gora.

Slika, odkar se spomni, vedno je imel pri roki svinčnik. Že kot otrok je mami iz »škrnic-ljev« po predalih raztresel vsebino, da je prišel do papirja za risanje. Kot pastirček je risal smreke, krave ... na Veliki planini je kar na desko v stanu naslikal Kamniško Bistrico. Ko je po dolgih letih novi lastnik stanu našel to sliko, mu jo je Cene Grilje obnovil, osvežil barve, da je spet nova. Ob tem se spomni tudi pokojnega arhitekta Vlasta Kopača, ki je Veliki planini s svojimi skicami in delom dal trajen pečat.

Cene Grilje se trudi za natančno sliko - kot jo vidiš, realno – verjetno zato, ker je tako videl na deželi, kjer je živel. Za abstraktno slikanje

Rafael Terpin

Milan Vošank

Marjan Zaletel

Cene Griljc, Kamniške planine z Mengeškega polja, olje na platnu

Danilo Cedilnik, Viharnik, akvarel

Cene Griljc, Lotse, olje na platnu

Janez Medvešek, Velika planina, pastel

Rafael Terpin, Brdarjev slap v Gačniku, akril

Marjan Zaletel, Stenar nad dolino Vrat, olje na platnu

Milan Vošank, Veselica pod Zeleniškiimi špicami, olje na platnu

se ni navdušil nikoli. Slika vse motive, od tehnik je začel z akvareli, potem je prešel na olje – prve oljne barve je našel na podstrešju v vojni umrlega prijateljevega očeta, še danes, šestdeset let kasneje, ima nekaj tistih »tub«.

Vedno sliko naredi na grobo, kot pravi, potem išče prostor in globino. Po naročilu ne more slikati, ve pa, da je pogled na Kamnik iskan motiv, zato ga pogosto spravi na platno, tako, na zalogo – če kdo potem pride. Domače gore »dela« po skici, tuje po diapozitivih. V zadnjem času je zelo odmevna njegova razstava vseh osemtisočakov, ki jo postavlja na številnih krajih. Sam himalajec, tam je bil štirikrat, se je v vsak vrh še dodatno poglobil, prebral opise tistih, ki so plezali na te osemtisočake, da se je res lahko vživel v posamezno goro. »Ne moreš je naslikati, če je ne poznaš,« pravi. Začel je z Dhaulagirijem, Šraufovo in Humarjevo goro, zaključil pa s Trisuli, ki ne presegajo magične meje – a se je z njimi začel naš himalajizem. Brez Trisulov mu je nekaj preprosto manjkalo. Te slike je naredil v zahvalo vsem slovenskim

alpinistom, ki so osvojili osemtisočake ali pri tem sodelovali, in v spomin tistim, ki so tam ostali. Vse slike so, tako kot slovenski motivi, realne podobe gora, ki so srhljivo veličastne in mogočne. Tam sredi Lotsejeve stene drobna meglica šele pokaže vso razsežnost, vse kipenje in vso dalj. Prostor in globino.

Ponedeljki so dnevi, ko me razganja

V vsaki sliki je lepa sobota ali nedelja, pravi **Janez Medvešek**, slikar. Kajti pot, opravljena po slovenski deželi, po njenih skritih kotičkih, ki jih ima Janez Medvešek še posebno rad, se ponavadi zaključí v pastelu, akrilu, akvarelu. Slikarske tehnike, ki so priročne, ki jih lahko uporabiš tudi v naravi. Večinoma dela po fotografijah, pri srcu mu je realistična podoba, v podrobnosti se poglobi tudi z lupo, če ne gre drugače. Oživlja stare fotografije, brska po podstrešjih, kuka skozi portone na kraška dvorišča, se sklanja pod velbi ... Dokumentira! Slika, kar vidi, ob vsaki stranski cesti je toliko zanimivega,

Marjan Zaletel, Vrh Triglava nad meglo, olje na platnu

tudi z besedo izraža svoje veselje nad naravo in nad bogato dediščino, ki se je ne zavedamo, ki izginja. »Dom, ki ni več dom,« je zapisal v spremni besedi k enemu od svojih koledarjev.

Ko le vrtam vanj, če ga pa kakšen del slovenske zemlje le bolj privlači, skoči pokonci, pobrska med zapiski, vzame ven list papirja, na njem pa je misel: »Dve duši bi moral imeti. Dve duši bi rabil zdaj jaz. Eno za biser – Koroško, drugo za burjasti, kamnati Kras.« Izjemno urejena Koroška na oni strani Karavank, ohranjene stare domačije, kulisa gora na jugu, svet strmali, senčnih sten. In odprtost Kraškega robu, zimska prepričnost, pomlada svežina, ko zacveti brnistra in številne druge rože, ali umirjena jesen, ko nenadoma v rdečih barvah »zagori« ruj. Vse to in številne druge podobe – dobim občutek, da zelo rad riše kmetije, domačije, kajže, zidanice, znamenja – vse najde svoje mesto na papirju. Zakaj se Janez Medvešek ni navdušil za olje? Preprosto, ko še ni imel ateljeja, je slikal v družinskih prostorih – in oljne barve imajo pač svoj vonj. Na terenu predvsem

dokumentira, je fotograf, številne posnetke pa potem ureja doma, na računalniku, povečuje, ogleduje, najde značilnosti, ki jih v naravi niti ni opazil ... in potem vzame v roke barve, svinčnike. Na slikah so dostikrat v ospredju otroci, narodne noše, ponirki, race, tudi Kuharjeve cike pod Kamniškim vrhom so našle svoje mesto na pašniku – menda so bile tako lepo rejene.

Slikaš lahko tisti svet, s katerim se ujameš, ga imaš v očeh, ga poznaš

Ko sva obiskala **Rafaela Terpina**, je v idrijskih grapah ležal globok sneg, mračno nebo je pritiskalo v pojemajoči dan. Ko pa sva vstopila v njegov atelje, so barve zasijale z vseh platen, iz mape so »pokukale« najskrivnostnejše rože, luč dneva se je zopet prižgala.

Po motive Rafaelu Terpinu ni treba daleč – njegova ljubezen je domači idrijsko-cerkljanski svet, svet, s katerim se ujame, ga ima v očeh, ga pozna. Tja gre velikokrat, na isto mesto, skicira. In ohranja – tudi stavbno, arhitekturno dedišč-

ino, saj je denimo s tušem naslikal 250 hiš s svojega območja, hiš, ki izginevajo, ki jih morda danes že ni več. In ob slikah zapisal še svoje vtise, jih shranil za vse večne čase v knjigo. Sicer pa se na slikah znajdejo tudi številne grape, razdrapan svet dolin in slemen, ki so prave gore, čeprav so le v predgorju Julijskih Alp.

Med tehnikami največ uporablja akril in mastni pastel. Predloga je vedno skica, ker fotografija in slikanje po njegovo pač ne gresta skupaj. »Ne moreš dopoldne eno, popoldne drugo,« pravi. Za črto uporabi flomaster, potem nanese pastel. Najraje slika ploskovno, saj tako barva pride najbolj do izraza – njena moč, čistost, toplota ... Od mesecev sta mu najljubša april, takrat je posebna svetloba, in november, ko se vse umiri.

Rafael Terpin je upokojeni učitelj likovnega pouka, ki je zdaj še bolj poln zagona. Prav te dni (april) je v Idrijskem muzeju odprl razstavo Cvetje z naših bregov (Praznični šopek idrijskega samozavedanja), kar 167 rastlin, ki jih je s flomastrom in barvnimi svinčniki upodobil v letih 2002–2005. In tako je tisti temačni idrijski svet, ki je temačen le za nepoznavalca, znova zasijal. Iz najbolj skritih in senčnih grap je Rafael Terpin prinesel cvetja in ga zvezal v šopek – še ena od stvari, ki jo bo ohranil tudi zanamcem.

Po navdih ni treba vedno v naravo, ideje rastejo kar v glavi

Cerknica z jezerom je nekam melanholična, neko posebno ozračje ustvarja tista ravan z Javorniki v ozadju. Sedela sva pri **Milanu Vošanku**, slikarju, in med pogovorom je tiho igrala glasba. Umetnikom je Cerknica res kot namenjena, Milan Vošank je tudi glasbenik, učitelj likovnega pouka, alpinist. S Koroške ga je pot privedla na Notranjsko, kjer gore niso tako blizu – pa vendar, ideje rastejo kar v glavi, po navdih ni treba vedno v naravo, pravi.

Gore upodablja večinoma po fotografiji, celo več fotografij uporabi, ko zasnuje sliko. Ohranja osnovni motiv, ki pa mu z barvo da nov izraz. Strinja se z drugimi, ki ga uvrščajo med abstraktno ekspresioniste. Gorski svet upodablja preprosto na - drugačen način. Pri motivu ne posnema vseh pravil narave, upošteva sicer realno podobo, barvno pa gre tako, kot čuti

– seveda ob upoštevanju likovne teorije, kjer utežitev, simetrijo malo sicer poruši, preveč pa ne. Gre mimo realizma, ustavlja pa se pri abstrakcijah. A vendarle, pogled na slike na steni jasno kaže gorsko vzdušje, kar začutiš skalno dolino, nad katero se počasi suše meglice, ali igrive grebene Zeleniških špic, pravo »veselico« gornika.

Od tehnik Milan Vošank uporablja svinčnik in olje – za akvarele ni, pravi, gre vse prehitro in se ne da popravljati. Za platnom ponavadi zdrži po 3–4 ure na dan, slikati mu uspe nekajkrat na teden.

Ko smo zaključevali, je pogled znova uhajal tja čez jezero, ki je nemo ždelo pod sivimi oblaki v poznozimskem dnevu. Glasba je obujala narodno dediščino, barve na platnih pa so govorile, sporočale, vabile.

Če človek ne prime skale, je ne more naslikati

Stara Rajšpova hiša v Guncljah, na pročelju je letnica 1777 (najstarejša v hiši je menda 1712), kar pade v oči. Freske, oboki v notranjosti ... ni čudno, da se je tu naselila umetniška duša, slikar Marjan Zaletel – Janč. Gunclje so nekako zastrupljene z gorami, tudi Marjana Zaletela alpinizem ni obšel, podobno kot ne bližnjega sovaščana Danijela Cedilnika. In – vas ima tudi dosti umetnikov, Zaletelov sosed Janez Bernik je denimo »kriv«, da Janč danes slika. Od gorskih motivov so mu bližji zimski, slika pa samo slovenske gore, z izjemo slik Mont Blanca, Matterhorna in Zugspitze. V začetku se je najbolj posvečal Komni in okolici, predvsem Bohinju, ki mu je še vedno največji izziv, visoko na lestevici priljubljenosti pa je tudi Triglavsko severna stena.

Začel je z grafiko, z linorezi, in ustvaril nekaj lepih viharnikov. Danes slika večinoma samo s slikarsko lopatico (»špohtl«) v oljni tehniki. Motive povzema po fotografiji, saj bi se ob omenjeni tehniki sence gora pač prehitro spreminjale; v živo lahko goro ujameš le z akvarelom. Sliko najprej nariše s svinčnikom in enkrat ali dvakrat »prespi«. Potem vzame barvo in z lopatico potuje z vrha navzdol in z leve proti desni, posebej so težavni prehodi med barvami, če se prehitro posuši, nastanejo nekakšni zastrugi. Najpomembnejše pa je,

Janez Medvešek, Nanos, Sv. Hieronim, pastel

pravi, da poznaš skalo, da si jo prijel – če je nisi, je ne moreš prav naslikati.

Marjan Zaletel – Janč uči likovni pouk, vodi več likovnih šol, se udeležuje kolonij in ima eno do dve samostojni razstavi letno. Trenutno (april) na Šmarni gori razstavlja slovenske turistične kraje, odmevna je bila tudi njegova razstava ob 110-letnici rojstva Jakoba Aljaža, prav tako na Šmarni gori. Prispeval je ilustracije za številne knjige o gorah, poslikal pa je tudi vse slovenske vrhove, višje od 2500 metrov.

In odkod Janč? Ja, nekoč so dobili pri hiši otroka in mlado otroče, ki ni znalo reči »f«, je pri sosedu povedalo, da so dobili »jantka«. In ko »jantek« zraсте, je Janč.

Upodabljaljoča umetnost

Nekoč je bila v Ljubljani šola za upodabljaljoče umetnosti. Lepo ime, ki natančno odraža to, kar počno slikarji. Upodobiti, spraviti na slikarsko platno, dodati svoje videnje, vtisniti v sliko del sebe, morda svoja najskritejša občutja. To počno slikarji, to počno tudi »gorski« slikarji,

saj je odnos do gora ponavadi še posebej močan. Švicar Caspar Wolf je leta 1780 v Parizu razstavil 200 platen z gorskimi motivi, sedem let svojega dela, in javnost ga je gladko zavrnila. Gore so bile tedaj pač preveč nadzemske, strašljive, oddaljene ... Gore, ki so bile za časa prvih slikarjev gorskih motivov za mnoge bivališče bogov, imajo v sebi še vedno nekoliko nadzemeljski pridih. Del le-tega poskušajo v svojih delih prikazati tudi predstavljeni slikarji. In danes z veseljem pogledamo njihove stvaritve. ◉

Opomba: Tokratna aktualna tema seveda ni strokovni pregled slovenskega »gorskega« slikarstva in to niti ne poskuša biti, saj je Planinski vestnik predvsem revija za ljubitelje gora. Zato seveda tudi ne omenjamo vseh slikarjev, ne iz preteklosti ne iz sedanjosti. Ker smo zagotovo marsikoga zaobšli, vabimo vsakogar, ki ima na platnu morda zanimiv gorski motiv, da se nam oglasi – z veseljem bomo objavili kakšnega. Tri razmišljanja pa objavljamo že tokrat.